

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.AΡλ2Α(α)

ΤΑΞΗ: Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ / ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Ημερομηνία: Κυριακή 17 Απριλίου 2016
Διάρκεια Εξέτασης: 2 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΔΑΓΜΕΝΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- B1.** Άλλωστε θα απολογηθώ όσο μπορώ πιο σύντομα. Πρώτα πρώτα βέβαια, όταν συνάψατε (ή κάνατε) τη συμμαχία με τους Βοιωτούς και έπρεπε να τους βοηθήσετε στην Αλίαρτο, μολονότι είχα καταταγεί στο ιππικό (ή ήμουν γραμμένος στον κατάλογο να υπηρετώ ως ιππέας) από τον Ορθόβουλο, επειδή έβλεπα ότι όλοι είχαν τη γνώμη ότι οι ιππείς έπρεπε να ήταν ασφαλείς, ενώ οι οπλίτες θεωρούσαν ότι διέτρεχαν κίνδυνο (ή κινδύνευαν), παρ' όλο που άλλοι κατατάχτηκαν στο ιππικό παράνομα, χωρίς να υποστούν εξέταση (ή χωρίς να υποβληθούν σε δοκιμασία), εγώ αφού παρουσιάστηκα στον Ορθόβουλο του είπα να με διαγράψει από τον κατάλογο των ιππέων, επειδή πίστευα ότι ήταν ντροπή, ενώ το κύριο σώμα επρόκειτο να εκτεθεί σε κίνδυνο, να εκστρατεύσω έχοντας εξασφαλίσει τον εαυτό μου. Και (παρακαλώ) Ορθόβουλε, ανέβα (στο βάθρο) για χάρη μου να καταθέσεις (ή και κατάθεσε).
- B2.** Τα ρητορικά ήθη είναι οι αποδείξεις που θεμελιώνονται όχι κυρίως σε λογικές προτάσεις - συλλογισμούς, όπως τα ενθυμήματα ή τα παραδείγματα, αλλά στην ηθική εντύπωση που προκαλεί ο ρήτορας στους ακροατές του με τα λόγια του, τις ιδέες του, τη συμπεριφορά του, την όλη στάση του στη ζωή, την πολιτεία του ως ανθρώπου και ως πολίτη. Το ήθος του Μαντιθέου διαγράφεται θαυμάσια στη δέκατη τρίτη παράγραφο μέσα από μια ισχυρότατη αντίθεση. Ο Μαντίθεος, δοκιμασμένος από τη Βουλή ιππέας, αν και γνώριζε ότι οι ιππείς των Αθηναίων και Βοιωτών θα είχαν ευκολότερο έργο, διότι και πολλοί και ικανοί ήσαν, ενώ το ιππικό των Λακεδαιμονίων δεν ήταν αξιόμαχο, σε σύγκριση με τους οπλίτες που θα αντιμετώπιζαν σοβαρούς κινδύνους λόγω της ισχύος του εχθρικού πεζικού, επιλέγει συνειδητά να μεταταγεί στο πεζικό «κατειλεγμένος ιππεύειν[...] άδοκιμάστων παρὰ τὸν νόμον». Δεν επαναπαύεται στη δική του ασφάλεια και συμπαρίσταται εμπράκτως στο πλήθος των συμπολιτών του που με συναισθήματα αβεβαιότητας και φόβου θα αντιμετώπιζαν το σπαρτιατικό πεζικό. Παρουσιάζεται, έτσι, νομιμόφρων κοινωνικά ευαίσθητος, αλληλέγγυος, και, πρωτίστως, άνθρωπος εμπράκτως πιστός στα ιδανικά και στις αξίες του.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡΛ2Α(α)

Η αντίθεση των ενεργειών και των κινήτρων του Μαντιθέου και των άλλων, που ασυνειδήτως και αψηφώντας τις συνέπειες -ηθικές και πολιτικές- της δράσης τους εγκαταλείπουν το πεζικό και αδοκίμαστοι παρεισφρεύουν στις τάξεις του ιππικού, αποτελεί ισχυρότατο επιχείρημα για την άσογη συμπεριφορά του προς την πόλη.

Το επόμενο χωρίο που σκιαγραφεί το ήθος του Μαντιθέου είναι η δέκατη τέταρτη παράγραφος. Οι Αθηναίοι στρατιώτες έπρεπε να φροντίζουν για τον οπλισμό τους. Ο ημερήσιος όμως μισθός που η Αθηναϊκή πολιτεία έδινε στον κάθε στρατιώτη ήταν μόνον δύο οβολοί και άλλοι δύο για τη διατροφή τους. Για τον λόγο αυτό εύποροι φιλόανθρωποι Αθηναίοι κάλυπταν με πρόσθετη εισφορά τις ανάγκες σε οπλισμό των απόρων στρατιωτών του δήμου τους. Ο Μαντίθεος αντιλαμβανόμενος το πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι άποροι συνδημότες του, όχι μόνο δεν παρέμεινε αδρανής, αλλά κοινοποίησε το θέμα και ζήτησε τη συλλογική αντιμετώπισή του. Δεν αρκέστηκε όμως σ' αυτό· προσέφερε σε κάθε έναν από τους δύο απόρους συμπολίτες του, ποσό ανάλογο των δυνατοτήτων του «καὶ οὐ μόνον τοῦτο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα [...] ἵνα παράδειγμα τοῦτο τοῖς ἄλλοις γένηται». Με αυτόν τον τρόπο, παρουσιάζεται συνεπής ως προς τα λόγια του και, παράλληλα, παραδειγματίζει και τους υπολοίπους να πράξουν ανάλογα. Η συμβουλή του Μαντιθέου, η υλοποίησή της και ο επιδιωκόμενος σκοπός της συνιστούν ισχυρή απόδειξη του πατριωτισμού του.

Τα ρητορικά πάθη είναι συγκινησιακές καταστάσεις της ψυχής που επηρεάζουν αποφασιστικά και τις κρίσεις των ανθρώπων. Με το «πάθος» ο ρήτορας επιδιώκει, στα συγκεκριμένα χωρία, να προσδώσει στις ψυχές των ακροατών του συμπάθεια για τον πελάτη του και κατ' αυτόν τον τρόπο να τους κάνει να ταχθούν με το μέρος του. Η πρόθεση αυτή εντοπίζεται, αρχικά, στην ένατη παράγραφο, όπου ο Μαντίθεος εξαίροντας τη σπουδαιότητα του θεσμού της δοκιμασίας, κυρίως, όμως, με την υπογράμμιση της πρόθεσής του να μην κουράσει τους βουλευτές επιδιώκει την εύνοιά τους «ἐν δὲ ταῖς δοκιμασίαις [...] ποιήσομαι δὲ τὴν ἀπολογία ὡς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων». Το πάθος και το ήθος βρίσκονται σε στενή συνάφεια μεταξύ τους μέσα στον λόγο. Γι' αυτό και μερικοί ρητοροδιδάσκαλοι τα θεωρούν ως διαφορετικές απόψεις του ίδιου πράγματος, της ψυχικής δηλαδή διαθέσεως στην οποία και τα δύο στοχεύουν. Η ηθογράφηση του Μαντιθέου ως ενός πολίτη που τηρεί τον νόμο, χαρακτηρίζεται από θάρρος, αίσθηση του καθήκοντος, φιλότιμη διάθεση «ἡγούμενος αἰσχροὺν εἶναι [...] στρατεύεσθαι», κοινωνική συνείδηση, που προτάσσει εμπράκτως το κοινό καλό έναντι του ατομικού «εἶπον ὅτι χρὴ τοὺς ἔχοντας παρέχειν [...] καὶ οὐ μόνον τοῦτο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα [...] ἵνα παράδειγμα τοῦτο τοῖς ἄλλοις γένηται», αποσκοπεί στην εξασφάλιση της συμπάθειας των βουλευτών.

Παρατηρούμε πως κύρια βαρύτητα αποδίδεται στην προσφορά του Μαντιθέου στην πόλη κατά τους πολεμικούς κινδύνους. Διογκώνονται εκείνα

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.AΡΛ2Α(α)

τα στοιχεία που περιθωριοποιούν τους όποιους αρνητικούς συνειρμούς και προσανατολίζουν θετικά την κρίση των δικαστών. Ο ειλικρινής χαρακτήρας του αποτυπώνεται έκδηλα. Ο ομιλητής δεν εκβιάζει την εύνοια των βουλευτών, δεν ισχυρίζεται υπερβολικά, άρα ψευδή, πράγματα τα οποία θα προκαλούσαν αντιπάθεια και περιφρόνηση. Με απλότητα περιγράφονται οι ενέργειές του κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ο Μαντίθεος διακρίνεται ως χαρακτηριστικό παράδειγμα πατριωτικής συνείδησης. Το πόσο σημαντική θεωρείται αυτή αποδεικνύεται από το γεγονός πως η αποφυγή της στρατιωτικής υπηρεσίας, η λιποταξία και η δειλία όχι μόνον δεν επέτρεπαν στον πολίτη να αναλάβει δημόσια αξιώματα, αλλά και του στερούσαν τα πολιτικά του δικαιώματα. Άρα, η επιλογή του Λυσία να τονίσει, με προσοχή και χωρίς ακρότητες, τα γνήσια πατριωτικά αισθήματα του Μαντιθέου, προκειμένου να εντυπωσιάσει τους βουλευτές, κρίνεται λίαν επιτυχής, καθώς επιτυγχάνει να προβάλλει μια ιδιαίτερη σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα στον Μαντίθεο και στο καλό της πόλης.

- B3.** Ο Μαντίθεος στην περίοδο «τῶν τοῖνυν ἄλλων στρατειῶν ... μετὰ τῶν τελευταίων δὲ ἀναχωρῶν» ολοκληρώνει την αφήγηση της πολεμικής του δράσης. Αναφέρει συγκεκριμένα ότι και μετά την μάχη της Κορίνθου και σχεδόν μέχρι την ώρα της δοκιμασίας δεν ἔλλειψε ποτέ από καμία ἄλλη στρατιωτική του υποχρέωση. Αυτό αποτελεί και το τελευταίο αποδεικτικό στοιχείο της φιλοπατρίας και της γενναιότητάς του. Η υποδειγματική στρατιωτική συμπεριφορά του τονίζεται και αισθητοποιείται από το βαθμό συμμετοχής του σε όλες τις εκστρατείες και φυλάξεις οχυρῶν θέσεων («τῶν τοῖνυν ἄλλων στρατειῶν καὶ φρουρῶν οὐδεμιᾶς ἀπελείφθην»), από τη χρονική διάρκεια της συμμετοχής του σ' αυτές («πῶποτε ἀπελείφθην – πάντα τον χρόνον διατετέλεκα») και από την ποιότητα της συμμετοχής του, ὅπως αυτή εκφράζεται με τη ζωνρή αντίθεση «μετὰ τῶν πρώτων μὲν τὰς ἐξόδους ποιούμενος, μετὰ τῶν τελευταίων δὲ ἀναχωρῶν».

Αποφεύγει βέβαια τις λεπτομερείς αναφορές στα παραπάνω γεγονότα. Αυτό εξηγείται από το ότι τα γεγονότα αυτά δεν ήταν σημαντικά ούτε ο ίδιος είχε επιδείξει σ' αυτά αξιόλογη δράση. Ἄλλωστε η κλεψύδρα που καθόριζε το χρόνο της αγόρευσης δεν του ἄφηνε πολλά περιθώρια. Παράλληλα, ο ρήτορας ενσυνείδητα αποφεύγει τη σχοινοτενή απαρίθμηση λεπτομερειῶν, που πιθανόν θα προκαλούσαν τη δυσaráσκεια των βουλευτῶν ἀλλά και θα διέψευδαν την υπόσχεσή που ἔδωσε ὅταν ξεκινούσε την αναφορά στην ιδιωτική και δημόσια ζωή του ὅτι δε θα μακρηγορήσει «ποιήσομαι δὲ τὴν ἀπολογίαὺν ὥς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων».

- B4.** βλπ. 1^η παράγραφος, σελ. 79 σχολικού βιβλίου (Βασικό θεσμό.... και ασκούσαν ἔφεση).

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.AΡλ2Α(α)

Οι μαθητές θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν στην απάντησή τους και στοιχεία από το ερμηνευτικό σχόλιο (έν δὲ ταῖς δοκιμασίαις δίκαιον εἶναι παντὸς τοῦ βίου λόγον δίδοναι) της παραγράφου 9, σελ. 97 του σχολικού βιβλίου, χωρίς να θεωρηθεί παράλειψη αν δεν το κάνουν.

B5. α.

ἀναβάντων < ἀνα + βαίνω: βήμα

διακειμένοις < διά + κείμαι: κειμήλιο

ἐξαλείψαι < ἐκ + ἀλείφω: αλοιφή

συνεβούλευον < σύν + βουλεύω: κοινοβούλιο

ἀπελείφθην < ἀπό + λείπομαι (λείπω): ἔλλειψη

β. λόγος, ἀπορία, ἰππεύς, ἀνάβασις, τελετή

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ1. Είχαμε, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, και εμεῖς αὐτήν την γνώμη, ὅταν ἐξουσιάζαμε τους Ἕλληνες και νομίζαμε πως σωστά σκεφτόμαστε καθὼς βλέπαμε (ἢ ανεχόμαστε) την χώρα (την πατρίδα) μας να λεηλατεῖται (ἢ παραβλέπαμε η χώρα μας να λεηλατεῖται), ἐπειδὴ νομίζαμε πως δεν ἔπρεπε να πολεμάμε γι' αὐτή. Γιατί θα ἄξιζε, αφοῦ ἀδιαφορήσουμε για λίγα, να ἐξοικονομήσουμε (ἢ σώσουμε) πολλά αγαθά. Τώρα ὁμως, ἐπειδὴ αφενὸς χάσαμε ὅλα ἐκεῖνα ἐξαιτίας της μάχης και αφετέρου μας ἔχει ἀπομείνει η πατρίδα, γνωρίζουμε ὅτι μόνο αὐτός ο κίνδυνος ἔχει τις ἐλπίδες της σωτηρίας (μας). Ἀλλά βέβαια, αφοῦ ἐπαναφέρουμε στη μνήμη μας (ἢ θυμηθούμε) ὅτι, αφοῦ ἤδη πολλούς ἄλλους που ἀδικούνταν μέχρι τώρα βοηθήσαμε στη ξένη γη, στήσαμε πολλά μνημεῖα νίκης ἐναντίον των ἐχθρῶν, πρέπει να γίνουμε (ἢ να φανούμε/ἀποδειχτούμε) ἄνδρες γενναῖοι (και) για την πατρίδα και για ἐμὰς τους ἰδίους (τους ἰδίους μας τους εαυτούς), ἔχοντας αφενὸς πίστη στους θεοὺς και αφετέρου ἐλπίζοντας ἐπιπλέον ὅτι το δίκαιο θα εἶναι με το μέρος ὅσων ἀδικούνται.

Γ2.

περιδόν, νομοῖ/νομοίη, λέλοιπε, ἴσθι, ἐστηκέναι/ἐστάναι, πλέον/πλεῖον, ἀναμνησθεῖσι (ν), ἐλπίς, ἀνδράσι ἀγαθοῖς, ἑαυτοῦ / αὐτοῦ

(οι διπλοὶ τύποι βαθμολογούνται με 0,5 ἑκαστος)

Γ3α.

τῶν Ἑλλήνων: αντικείμενο του ρήματος ἤρχομεν

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

Ε_3.ΑΡΛ2Α(α)

τεμνομένην: κατηγορηματική μετοχή που εξαρτάται από τη μετοχή περιορῶντες και αναφέρεται στο αντικείμενο της μετοχής τήν χώραν

διαμάχεσθαι: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απρόσωπου απαρεμφάτου χρήναι

μόνος: κατηγορηματικός ονοματικός προσδιορισμός στο υποκείμενο ό κίνδυνος

ἄνδρας: κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο ἡμᾶς του απαρεμφάτου γίνεσθαι

Γ3β.

ὅτι ὁ κίνδυνος οὗτος μόνος ἔχει τάς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση (μονάδα 1). Εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι (μονάδα 0,5) για να δηλώσει αντικειμενική κρίση και εκφέρεται με οριστική (ἔχει) για να εκφράσει γεγονός πραγματικό (μονάδα 0,5). Λειτουργεί ως αντικείμενο του ρήματος εξάρτησής της ἴσμεν (του ρήματος δηλαδή της κύριας πρότασης) (μονάδα 1).

Γ3γ.

ἀναμνησθέντας: χρονική επιρρηματική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο ἡμᾶς που εννοείται (μονάδα 1)

αναλύεται σε δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση του προτερόχρονου καθώς η μετοχή είναι σε αόριστο (μονάδα 1)

Ἐπεὶ ἀνεμνήσθημεν

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.AΡλ2Α(α)

Παρατήρηση

Για την απόδοση του χωρίου στη νέα ελληνική αξιοποιήθηκαν: α) Λυσίας, Υπερασπιστικοί Λόγοι, Ι, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Γ.Α. Ράπτης - Πρόλογος, Χ. Τσολάκης, Θεσσαλονίκη, Ζήτρος, 2002. β) Λυσίας, Λόγοι, Ι-ΙΙ, Μετάφραση, Σχόλια, Σ. Τζουμελέας, Αθήνα, Ζαχαρόπουλος. γ) τα αντίστοιχα γλωσσικά σχόλια που περιλαμβάνονται στο βιβλίο του μαθητή και στο βιβλίο του καθηγητή των Ρητορικών Κειμένων.

Για την απόδοση στη νέα ελληνική του αγνώστου κειμένου τις απαντήσεις στις συντακτικές και γραμματικές παρατηρήσεις στηριχτήκαμε στην εξής βιβλιογραφία

1. Μιχ. Οικονόμου, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Α' Λυκείου, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1990
2. Μιχ. Οικονόμου, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών Παν/μίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1984
3. Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας Α' Λυκείου
4. Α.Β. Μουμτζάκης, Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α', Β', Γ' Λυκείου
5. Eduard Schwyzer, Η σύνταξη της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας, εκδόσεις Δ.Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, 2002
6. J. Humbert, Syntaxe Grecque, μτφρ: Γ. Κουρμούλη, Αθήνα, 1954
7. Νικ. Τζουγανάτου, Σύνταξις της Αρχαίας Ελληνικής, Ο Υποτεταγμένος Λόγος, εκδόσεις ΕΣΤΙΑ, Αθήνα, 1963
8. Αχ. Α. Τζάρτζανου, Συντακτικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1965
9. HENRY G. LIDDELL και ROBERT SCOTT, Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗ, Αθήνα
10. LIDDELL & SCOTT, Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας, εκδόσεις ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ, Αθήνα 2007
11. Ιωάννη Σταματάκου, Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, εκδόσεις ΦΟΙΝΙΞ, Αθήνα, 1972
12. Γεωργίου Παπανικολάου, Λεξικόν των Ρημάτων της Αττικής Πεζογραφίας, εκδόσεις ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ, Αθήνα, 1982
13. Α. Γεωργοπαπαδάκου, Λεξικό των Ανωμάτων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής, εκδόσεις ΜΟΛΧΟ, Θεσσαλονίκη, 2006
14. Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 1998
15. Εμμ. Κριαρά, Λεξικό της σύγχρονης ελληνικής και δημοτικής γλώσσας, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1997